

O ČITANJU I ČITATELJSKOJ SPOSOBNOSTI

(*Čitanje za život i školu* /ur. Miroslav Mićanović, prir. Linda Grubišić Belina i Tamara Zadravec/, Zagreb: Agencija za odgoj i obrazovanje, 2013.)

U Zagrebu je 2013. godine objavljen zbornik radova s IV. simpozija učitelja i nastavnika hrvatskoga jezika održanoga u Vodicama od 7. do 10. studenoga 2012. Zbornik *Čitanje za život i školu* sadrži četrnaest radova u kojima se s različitih motrišta promišlja o čitanju, čitateljskim procesima i razvoju čitateljske sposobnosti. Tema je aktualna, ali i vrlo važna jer je razvijena čitateljska kompetencija jedan od najvažnijih ciljeva u suvremenom obrazovanju. Naime upravo je čitanje temeljna vještina kojom u odgojno-obrazovnim sustavima, ali i izvan njih ovladavamo novim znanjem, pa se razvijena vještina čitanja stoga smatra i jednim od preduvjeta učenja.

Tekst Jurice Pavičića *Suvremeni prozaik pred izazovom „smrti čitanja“* prvi je tekst u zborniku te ujedno i rad koji otvara niz pitanja o kojima će se raspravljati i u drugim radovima poput, primjerice, onoga o ulozi književnosti u društvu i osobito o izmijenjenoj ulozi koju književni tekstovi danas imaju u socijalizaciji mladih te kako za književnost zainteresirati mlade čitatelje koji žive u sve interaktivnijem svijetu multimedije. O potonjima Pavičić govori i kao o postčitateljskoj generaciji jer joj „čitanje, a pogotovo čitanje na hrvatskom jeziku uopće nije dio intelektualnog obzora“ (str. 8).

U vrlo informativnom tekstu *Kognitivni i metakognitivni aspekti čitanja* Svjetlane Kolić-Vehovec proces se čitanja opisuje trirazinski struktuiranom predodžbom, što je jedan od utjecajnijih opisa razumijevanja koji su prvi oblikovali Teun van Dijk i Walter Kintsch osamdesetih godina 20. stoljeća. Autorica u tekstu daje koncizan opis razumijevanja polazeći od predčitateljskih vještina i razvoja fonološke svijesti, zatim od procesâ poput dekodiranja i leksičkog prepoznavanja, sintaktičnog i semantičkog procesiranja, koji se nazivaju i procesima niže razine u čitanju, do oblikovanja tekstnog i situacijskog modela kojima se opisuje razumijevanje na višim razinama. Nadalje, govori se i o strategijskom čitanju kao vidu nadgledanja razumijevanja teksta, većoj svjesnosti u

uočavanju poteškoća u oblikovanju značenjske predodžbe te o ciljanoj primjeni čitateljskih strategija radi boljeg razumijevanja teksta. Dok su motivacija za čitanje ili izbor sadržaja u čitanju česte i prilično istražene teme, malobrojniji su oni tekstovi koji opisuju proces čitanja, odnosno načine na koje čitamo. Stoga su upravo radovi koji rasvjetljuju neke aspekte složenih čitateljskih procesa u nastavi, kojoj je jedan od ciljeva razvoj čitateljske sposobnosti, vrlo primjenjivi.

Slovenska se metodičarka Meta Grosman u tekstu *Čitatelji i književnost u 21. stoljeću* bavi temeljima razvoja čitateljske pismenosti koje povezuje s ranojezičnim dobom i odgovarajućim razvojem sposobnosti govora u ranom djetinjstvu. Autorica ovladavanje čitateljskom sposobnosti razlaže u dva razvojna stupnja. Tijekom opismenjivanja dolazi do automatizacije procesa dekodiranja – konverzije grafemskog koda u fonemski – dok se potpuno ovladavanje vještinom čitanja događa na sljedećem razvojnom stupnju koji obuhvaća širok vremenski raspon od 8. do 18. godine. Ipak, napominje se da „[č]itateljska pismenost ne poznaje gornju granicu” (str. 81), odnosno da se razvoj čitateljske sposobnosti nerijetko nastavlja i nakon završetka navedenog razdoblja osposobljavanjem za čitanje sve složenijih tekstova na sve višim razinama.

Mirjana Benjak i Vesna Požgaj-Hadžić u radu *K prevladavanju komunikacijskih zapreka u nastavi književnosti* raspravljaju o nastavnim postupcima čijom bi se primjenom mogle nadvladati neke od poteškoća u literarnoj komunikaciji. Uzroke neodgovarajućoj literarnoj komunikaciji autorice, među ostalim, nalaze u kriterijima izbora književnih sadržaja u nastavi, njihovoj neusklađenosti s doživljajno-spoznajnim mogućnostima učenika kao i u neuvažavanju učeničkih interesa u izboru nastavnih sadržaja. Primjerima postupaka motivacije i aktualizacije prikazuju se neke mogućnosti umanjivanja neusklađenosti tekstnog i čitateljskog koda u nastavi hrvatskoga jezika.

U dvama radovima u zborniku odnos prema čitanju, čitateljske navike i interesi suvremenih učenika i čitatelja istražuju se i empirijski. Nina Tadić ispitala je stavove učenika i nastavnika o „odnosu novih medija i nastave hrvatskog jezika i utjecaju novih medija na čitateljske sposobnosti i navike mladih” (str. 127), a Irena Bekić opisala je projekt *Čitanja* kojim se u knjižnici propitivao „položaj čitanja i knjižnice u tranzicijskim uvjetima” (str. 140). Ispitivanja čitanja koja uključuju i empirijsku sastavnicu imaju široku primjenu u institucionalnom razvoju čitateljske kompetencije. Opisi čitanja i čitateljskih procesa proizašli iz eksperimentalnih

istraživanja čitanja, koja se u posljednjih tridesetak godina intenzivno provode u različitim disciplinama, vrlo su primjenjivi u nastavi jer omogućuju bolje planiranje, pa i funkcionalniji razvoj čitateljske sposobnosti u suvremenim odgojno-obrazovnim sustavima. Takvi opisi omogućuju predviđanje potencijalnih poteškoća u razumijevanju različitih tekstnih predložaka, a onda i oblikovanje odgovarajućeg metodičkog instrumentarija kojim se utječe na bolje razumijevanje konkretnog predloška, ali i na razvoj čitateljskih strategija. U nastavi hrvatskoga jezika i književnosti, u kojoj je težište dugo bilo na razvoju literarnih sposobnosti i to gotovo isključivo polazeći od radova nastalih u okviru teorije književnosti, takvi su pristupi danas dobrodošla dopuna jer omogućuju da se literarne sposobnosti sagledaju u okvirima šire čitateljske sposobnosti. Iako se u nastavi hrvatskoga jezika i danas prednost daje osposobljavanju učenika za literarnu komunikaciju, sve se više pozornosti pridaje i čitateljskoj sposobnosti kao pojmu nadređenom literarnoj kompetenciji. U zborniku na to upućuje zastupljenost tekstova koji problematiziraju različite aspekte čitanja neliterarnih tekstova u nastavi poput onoga Marije Laszlo, Sanje Fulgosi ili Jadranke Nemeth-Jajić. Potonji se rad bavi upravo potrebom uključivanja neknjiževnih tekstova u nastavu hrvatskoga jezika, a osobito je koristan drugi dio rada u kojemu autorica objašnjava primjenu nekih čitateljskih tehnika poput čitanja s predviđanjem ili tzv. INSERT tehnike – čitanja koje uključuje sustav označavanja informacija ili dijelova teksta kojim se čitatelja želi potaknuti na aktivnije procesiranje, a time i na učinkovitije ovladavanje informacijama iz teksta.

Posljednji tekst *Voliš li čitati?* Teane Tomažin donosi niz prijedloga književnih i filmskih naslova koji bi današnje učenike mogli zainteresirati za čitanje i recepciju.

Posljednjih se godina sve više raspravlja o ulozi i važnosti čitanja i čitateljske sposobnosti u društvu. Ovaj je zbornik u tom smislu vrijedan prinos naslovima koji se spomenutom temom bave. Uključeni tekstovi obuhvaćaju širok raspon tema i različitih pristupa čitanju te konkretne primjere primjene tehnika i metodičkih postupaka kojima se potiče aktivno čitanje ili se želi utjecati na neusklađenost čitateljskog i tekstnog koda. Uz to, treba navesti i radove koji i empirijski ispituju čitateljske navike i interese učenika i „stvarnih čitatelja”. Danas kada se postizanje odgovarajućeg stupnja čitateljske kompetencije ističe kao jedna od najvažnijih vještina kojom ovladavamo u odgojno-obrazovnim sustavima,

zbornik *Čitanje za život i školu* sigurno će biti zanimljiv svima onima koji se bave razvojem čitateljske pismenosti.

Ana Čavar